

דוח התקדמות – סידורי האריז"ל במזרח אירופה

פרויקט 'מקרקוב ללמברג', אוניברסיטת תל אביב

ישראל מלכיאל, ספטמבר 2018

הצעת המחקר שהגשתי לרשויות האוניברסיטה תחת הכותרת 'הדפסת סידורי האר"י במזרח אירופה' אושרה לפני כחודשיים, מה שמאפשר לי כעת לעבוד באופן ממוקד בתוך גבולות ההצעה.

ההצעה קבלה התייחסות חיובית משני הבוחנים שלה, שאת תובנות חוות דעתם אני מטמיע בתהליך המחקר.

בחודשים האחרונים כמעט והשלמתי את התיאור המפורט של הסידורים הנדפסים עליו כתבתי בדו"ח הקודם, כבסיס שיכול לשמש לבחינה שלהם מול עולם כתבי היד, ובינם לבין עצמם. במקביל התחלתי גם לעבוד על כמה כתבי יד נבחרים, ובהשוואתם לדפוסים.

כבר בשלב זה ניתן להבחין במספר שכבות ספרותיות בתוך סידורי האר"י, המייצגות את תקופותיו השונות. כל זאת כאשר למרות השוני והתוספות הרבות – עדיין בולט הסידור במבנהו המגובש והמסודר כבר מכתבי היד המוקדמים ביותר שבידי (ממחצית המאה ה"ז), ועד לדפוס מזרח אירופה של שלהי המאה ה"ח.

תובנה זו מצביעה על אתגר מתודולוגי מרכזי לדעתי העומד לפתחי בביצוע המחקר, והוא שאלת הגדרת הסוגות השונות של הספרות הליטורגית הלוריאנית. משום שגם אם אכן המצב כדברי, ו'סידור האר"י' אליו אני מתייחס מהווה סוגה מגובשת ואחידה – הרי שיחסייה לקבוצות אחרות של ספרות לוריאנית טעונים בירור יסודי; לדוגמא: ספרות הכוונות הלוריאנית, שאיננה 'סידור' במובן השימושי של המילה, אבל מצד שני מתייחסת לעצמה כ'סדר' ("ואני סדרתי כוונות"), וחלקים שלמים ממנה מועתקים לתוך הסידור עצמו.

על שרטוט 'גבולות הגזרה' בין הסוגות והיחסים ביניהם אני עובד בתקופה זו.

נוסף על כך, התחלתי בבחינה מדוקדקת ויסודית של חטיבה אחת מוגדרת בתוך סידור האר"י, הלא היא 'סדר לימוד התורה' שממוקם לאחר תפילת שחרית. הסיבה לכך היא שחטיבה זו מחודשת בעצם היותה חלק מסידור, וכן העובדה שיש בתוכה חומרים רבים שמקורם איננו בספרות הלוריאנית אלא במגוון רחב של מקורות – פילוסופים, חסידיים-אשכנזיים, הלכתיים, ועוד.

במהלך הסמסטר השני של שנת הלימודים האחרונה השתתפתי בסמינר תלמידי המחקר של ד"ר מעוז כהנא, בו, בין השאר, גם הרציתי אודות חלק מהאמור לעיל בפני חברי הקבוצה, ולמדתי מהערותיהם המועילות.

תקוותי היא להמשיך ביתר שאת במחקר בחודשים הקרובים.

שנה טובה ומתוקה